

Bradács Gábor

**„*Heinricus filius Stephani, qui tantis miraculis claruit.*”
Szent Imre herceg a középkori európai történetírásban**

A Székesfehérvári Egyházmegye a 2007. évet Szent Imre-emlékévvé nyilvánította. Az esemény apropóját Szent Imre herceg születésének feltételezett ezredik évfordulója adta. * Tanulmányunk ennek kapcsán kíván rövid áttekintést nyújtani az első magyar trónörökös élettörténetének középkori európai historiográfiai hagyományairól. A vizsgálandó anyag sajnálatosan kis terjedelmű, és nem igazán bővelkedik konkrét történelmi adatokban. Épp ezért nem célunk egy Szent Imre-életrajz felvázolása, törekvésünk inkább arra irányul, hogy megvizsgáljuk: milyen kép élt a középkori nyugat- és közép-európai történetírásban Szent Imréről, és ez mennyiben egyeztethető össze a hazai hagyományokkal. Habár számos tanulmány foglalkozik Imre herceg életének forrásaival, ezek leginkább egyes dokumentumokat, elsősorban a Szent Imre-legendát (*Vita S. Emerici ducis*) vették vizsgálat alá.¹ Magyar Zoltán a herceg kultuszának kulturtörténeti vonat-

* A tanulmány a *Schola Europaea: Európa értékei – az értékek Európája* (2007. november 21-23.) című konferencián elhangzott előadás átdolgozott változata

¹ *Legenda Sancti Emerici ducis*. In: SRH II. 441–460, valamint AA SS Novembris II/1. Ed. Albert PONCELET. Bruxelles, 1894. 477–491; néhány, a kérdéssel foglalkozó munka a teljesség igénye nélkül: BOLLÓK János: Szent Imre alakja középkori krónikáinkban. In: FÜGEDI Erik: *Művelődéstörténeti tanulmányok a magyar középkorról*. Budapest, 1986. 61-75; UŐ.: A Szent Imre-legendá. In: *Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. I-III* (Szerk. TAKÁCS Imre). Pannonhalma, 1996. I. 341-355; La Hongrie par Gábor KLANICZAY et Edit MADAS. In: *Hagiographies. Histoire internationale de la littérature hagiographique latine et vernaculaire en Occident des origines a 1550*, I-II. Ed. Guy PHILIPPART. Turnhout, 1994-1996. II. 114-117; MACARTNEY, Carlile Aylmer: *The Medieval Hungarian Historians. A Critical and Analytical Guide*. Cambridge, 1953. 170-171; MADZSAR Imre: Szent Imre herceg legendája. *Századok* 65 (1931) 35-61; MAGYAR Zoltán: *A lilomos herceg. Szent Imre a magyar kultúrtörténetben*. Budapest, 2000. 133-152; TÓTH Sarolta: Magyar és lengyel Imre-legendák. In: *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica* 11 (1962) 1-71; TÖRÖK József: Szent Imre a történelmi kutatások világánál. In: *Doctor et apostol. Szent István-tanulmányok*. Szerk. TÖRÖK

kozásairól szóló munkájában részletesen bemutatja a Szent Imre életére és a hazai művelődéstörténetben játszott szerepére vonatkozó szakirodalmat, az érdeklődő olvasók figyelmét is inkább erre a munkára szeretnénk felhívni a további tájékozódás céljából.²

Figyelmünket a már nyomtatásban megjelent, publikált források felé fordítottuk. Számos lehetőség kínálkozik a különböző elbeszélő források csoportosítására, mivel azonban a műfaji kereteket a középkori történetírás nem mindig a legkövetkezetesebben tartja meg,³ a magunk részéről legcélszerűbbnek a régiókénti felosztást láttuk. Tartalmi szempontból leginkább Tóth Sarolta osztályozására támaszkodtunk, aki a Szent Imre-források három csoportját különíti el: az elsőbe azok tartoznak, amelyekben Szent Imre herceg erényeiben a felesége is osztozik (pl. Werner Rolevinck), a másodikba tartoznak azok az elbeszélő források, amelyek – tévesen – XX. János pápa korába helyezik Imre herceg életét (pl. Troppai Márton, *Corpus chronicorum Bononiensium*, Hermann Körner stb.), a harmadikba pedig olyan források, amelyek a magyar krónikai hagyományt követik (Mügelni Henrik, Andrea Dandolo).⁴ Részben Tóth S. nyomán mi a Szent Imre-életrajzok következő típusait különböztetjük meg: 1. életrajzi források (az Altaichi és a Hildesheimi Évkönyvek); 2. a magyar krónikai hagyomány (az „ösgeszta”, a Kálmán-, valamint a II. Géza- és III. István-kori interpolátor; ezek összessége a 14. századi krónikakompozíció, közismert nevén a Képes Krónika); 3. a magyar krónikás hagyományra támaszkodó külföldi források (a fent említett Mügelni Henrik és Andrea Dandolo); 4. legendai hagyomány (a *Vita S. Emerici ducis* és ennek nyomán az itt tárgyalt külföldi források túlnyomó többsége).

Beszélnünk kell a Szent Imre-legendáról, keletkezésének idejéről és körülményeiről, ez a mű ugyanis döntő hatással volt az európai történetírásban uralkodó Szent Imre-képre, ott szinte kizárólagos szerepre tett szert. Két nézet van a legenda keletkezési idejével kapcsolatban: az egyik vélemény szerint Álmos herceg, Könyves Kálmán király fivére 1108-ban ellátogatott Konstantinápolyba, amelyre utalás történik a legendában is,⁵ ez alapján a kutatók egy része a 12. század elejére teszi a legenda keletkezési idejét, 1116-ot (a bevezetésben még előnek nevezett Könyves Kálmán király halálának évét) adva meg *terminus ante*

József (Studia Theologica Budapestinensia 10). Budapest, 1994. 199-211; SZOVÁK Kornél tanulmánya az SRH reprint kiadásában a Szent Imre-legendáról (Budapest 1999, 777-779.)

² MAGYAR, *Liliomos herceg* (2000) 159-170.

³ JANSEN, Max – SCHMITZ-KALLENBERG, Ludwig: *Historiographie und Quellen der deutschen Geschichte bis 1500*. Leipzig-Berlin, 1914. 2-3.

⁴ TÓTH, *Imre-legendák* (1962) 43-44.

⁵ SRH II 456.

quem-ként.⁶ Mások inkább a 12. század derekát valószínűsítik, Álmos herceg második, 1125-1127-es látogatását tekintve *terminus post quem*-nek⁷. A szerző minden bizonnyal bencés szerzetes, a 11-12. század fordulóján kibontakozó gregoriánus szellemű egyházi reform elkötelezett híve, pannonhalmi kötődése nagyon valószínű.⁸ A legenda egyik kiadója, a francia Albert Poncelet, valamint Madzsar Imre is felismerték, hogy Szent Imre szüzi házasságának mintája a nagybátyja, II. (Szent) Henrik német-római császár életrajzában található.⁹ Nem csak ez, hanem a Henrik és Imre lelkéért haláluk után, az angyalok és ördögök között lezajlott küzdelem is bizonyíthatja a német-római császár és a magyar trónörökös kultusza közötti kapcsolatot.¹⁰ Madzsar Imre említést tett a Monte Cassino-i kolostorban keletkezett II. Henrik-életrajzról, mint a kolostor történetének egyik, *Leo Marsicanus* által írt fejezetéről.¹¹ Leo Marsicanus arról a csodá-

⁶ MADZSAR, *Szent Imre-legenda* (1931) 56; BARTONIEK Emma előszava a *Vita S. Emerici ducis*hoz. In: SRH II 443; HORVÁTH János: *Árpád-kori latinnyelvű irodalmunk stílusproblémái*. Budapest, 1954. 153; UŐ.: A Gellért-legendák keletkezése és kora. In: *Középkori kútfőink kritikus kérdései*. (Memoria Saeculorum Hungariae. I.), szerk. HORVÁTH János – SZÉKELY György. Budapest, 1974. 161; TÖRÖK, *Szent Imre* (1994), 202; BOLLÓK 1986, 72; UŐ. 1996, 349; SZOVÁK Kornél, in: SRH II 777, bár Szovák Kornél nem veti el Fulco szerzőségét, és a 12. század derekán való keletkezést sem.

⁷ ERDÉLYI László: *Szent Imre legendája*. Budapest, 1930; TÓTH 1962 (lásd 22. jegyzet), 52-54; CSÓKA J. Lajos: *A latin nyelvű történeti irodalom kialakulása Magyarországon a XI-XIV. században*. Budapest, 1967. 200-201; KLANICZAY Gábor: *Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek*. Budapest, 2000. 308; MAKK Ferenc: Álmos (2) In: *KMTL* 40.

⁸ BOLLÓK, *Szent Imre-legenda* (1996) 342-345; MADZSAR, *Szent Imre-legenda* (1931) 57.

⁹ Albert PONCELET: *Vita Sancti Henrici ducis*. In: *Acta Sanctorum. Novembris II/1*. Bruxelles, 1894. 477-491, S. 491; MADZSAR, *Szent Imre-legenda* (1931) 40; II. Henrik nem csak a legendájával járult hozzá a Szent Imre-kultuszhoz, hanem a nevével is, az Imre név ugyanis a germán Henriknek a magyar nyelvben használt változata. Lásd: DÜMMERTH Dezső: *Az Árpádok nyomában*. Budapest, 1977. 193; KRISTÓ Gyula: Imre herceg (és király) nevééről. *MNy* 96 (2000) 355-357; az Imre név germán eredetét cáfolja VEKERDI József (Endre, Imre. *MNy* 95 [1999] 465-467.)

¹⁰ KLANICZAY, *Uralkodók szentsége* (2000), uo.; BOLLÓK, *Szent Imre-legenda* (1996) 350; ugyanitt hívja fel a figyelmet Bollók János arra a tényre, hogy a II. Henrik és Szent Imre kultusza közti kapcsolatot már *Leibitzi Márton* apát is észrevette: „...*exemplo avunculi sui sancti Henrici imperatoris*” (Gombos CFH II. n. 3629, p. 1572; Pez SSA II. p. 667); MADZSAR, *Szent Imre-legenda* (1931) 40-41.

¹¹ MADZSAR, *Szent Imre-legenda* (1931) 40; *Leonis Marsicani et Petri Diaconi Chronica monasterii Casinensis* (ed. Wilhelm WATTENBACH) II. 47, in: MGH SS VII (ed. Georg Heinrich PERTZ), Hannover, 1846. 658-659; *Chronica monasterii Casinensis*, in: MGH SS XXXIV (hrsg. von Hartmut HOFFMANN), Hannover, 1980. 254-255

ról számol be, amikor II. Henrik lelkéért a halála előtt angyalok és ördögök vették, és a mérleg nyelvét, amely ingadozott a császár erényei és bűnei között, végül Szent Lőrinc vértanú döntésével Henrik császár a mennybe jutott, az ördögök pedig elbuktak. Madzsarnak szerint azonban a Henrik-életrajzot nem használhatta fel a magyar Szent Imre-legenda szerzője.¹² Kevésbé ismert ugyanakkor az a tény, miszerint II. Henrik házassága nem szűzi, hanem egész egyszerűen gyermektelen volt. Ez az értesülés nem a későbbi hagyományból és a hagiográfiai irodalomból, hanem a kortárs történetírótól, *Merseburgi Thietmártól* származik: krónikájában a gyermektelen császár elmondja a frankfurti zsinaton (1007) azt, hogy semmi remény nincs már arra, hogy a Kunigunda császárnéval kötött házasságából gyermeke születik.¹³ Véleményünk szerint tehát szó sincs önként vállalt szüzességről, aminek a követését Imre herceg célul tűzhetne volna ki maga elé. Ettől még persze semmiképpen sem szabad a herceg jámbor, vallásos életvitelét pusztán késői, minden alapot nélkülöző legendai hagyománynak tekintenünk, hiszen a szentté avatásának ténye egy ilyen hagyományt örökíthetett meg.¹⁴ Maga a szenttéavatás azonban sokkal inkább Szent László király tudatos politikai manővereit és legitimációs törekvéseit szolgálta Szent István és Szent Gellért kanonizációjával együtt.¹⁵ A II. Henrikhez hasonlóan szintén utód nélkül meghalt magyar trónörökös alakja pedig lehetővé tette, hogy kultuszát összekapcsolják a 12. század derekán divatos szüzies életvitelű uralkodók (mint II. Henrik, vagy *Hitvalló Edward*) tiszteletével.¹⁶ Ha a szentté avatásának idején Szent Imre még nem volt a cölibátus eszméjének népszerűsítője,¹⁷ a 12. század derekára már egyértelműen az önmegtartóztatás hősi fokon való gyakorlatának példaképe lett. E kép megformálásában pedig mindenképp szerepet játszott az

¹² MADZSAR, *Szent Imre-legenda* (1931) 41.

¹³ Thietmari *Chronicon*, libri VI, c. 31. In: MGH SS rer. Germ. IX. (ed. Robert HOLTZMANN, Berlin 1935) 311: „*Quia in sobole acquirenda nulla michi spes remanet, ob recompensationem futuram Christum heredem elegi et, quod precipuum habui, meipsum cum omnibus acquisitis seu acquirendis rebus Patri omnipotenti iam dudum secreto mentis...*”

¹⁴ BOLLÓK, *Szent Imre alakja* (1986) 75.

¹⁵ Ebben a témában igen alapos és a nemzetközi párhuzamokat is bemutató tanulmányt írt KLANICZAY Gábor (Az 1083. évi magyarországi szentté avatások. Modellek, minták, kultúrtörténeti párhuzamok. In: FÜGEDI, *Művelődéstörténeti tanulmányok*, 15-32, főleg 31-32.)

¹⁶ KLANICZAY, *Uralkodók szentsége* (2000) 142.

¹⁷ Karol GÓRSKI Szent Imrét egy sorba helyezi az uralkodók azon csoportjával, akiket ő az egyház és az ország védelmezőinek nevezett (*défenseurs de l'Église et du pays*): a svéd Erikkel, a 12. század számos orosz hercegével, Szent László és a 12-15. századi szerb királyokkal (Le roi-saint: Un problème d'idéologie féodale. In: *AESC* 24 [1969] 374.)

1147-ben szentté avatott II. Henrik kultusza, az ebben az időszakban keletkezett életrajza pedig hatással lehetett a magyar legendára, amely szintén ekkoriban, vagy valamivel láthatott napvilágot.¹⁸ Véleményünk szerint azonban a fennálló nézetkülönbségek inkább csak látszólag ilyen élesek: a legenda szerkesztésének ugyanis még a 12. század közepe előtt be kellett fejeződnie, ha elfogadjuk, hogy a magyar krónikakompozíció ún. II. Géza- és III. István-kori folytatója már ismerte, bár nem használta fel a legenda szövegét.¹⁹ A Szent Imre-legenda ma ismert legrégebbi kézírata a stájerországi Reun cisztercita kolostorában található, melyről tudjuk, hogy a legendát is tartalmazó első fele Magyarországról származik.²⁰ Ez a ma meglévő kézirat már szoros kapcsolatban lehet a *Vita s. Emerici* eredeti szerkesztésével. Mindez nem változtat azon a tényen, hogy a 12. századtól ez a legendai Szent Imre-kép szinte egyeduralkodóvá vált a középkori európai történetírói hagyományban, kiszorítva ezzel a krónikai hagyományt nem csak Magyarországon, de az egész kontinensen. Részünkről nem osztjuk azokat az optimista véleményeket, miszerint a rendelkezésünkre álló elbeszélő forrásokból és hagyományokból egy hiteles, par excellence Szent Imre-életrajz akár csak nagy vonalakban is felvázolható lenne.²¹ De nem fogadhatjuk el azokat a véleményeket sem, melyek szerint a Szent Imre-legenda pusztán a cölibátus és a gregoriánus eszmerendszer értéktelen propagandaműve lenne: ha a történeti forrásértéke csekély is, kultúrtörténeti értéke felmérhetetlen, hiszen ez tekinthető a korai magyar monachizmus és szerzetesi élet egyik – talán a legfontosabb –

¹⁸ MIKLÓS Péter: A monachizmus és a tisztaság erénye Szent Imre herceg legendájában – Kultuszának eszmetörténeti háttéréhez. *Aetas* 18 (2002) 96; a II. Henrik-kép változásához lásd SCHIEFFER, Theodor: Heinrich II. und Konrad II. Die Umprägung des Geschichtsbildes durch die Kirchenreform des 11. Jahrhunderts. *DA* 8 (1951) 419; PONCELET, *Vita Sancti Henrici* AA SS, 491; nem mindenki fogadja el azt a nézetet, hogy Szent Imre szűzies életvitele utólagos, propagandacélokat szolgáló betoldás lenne: DÜMMERTH Dezső: *Az Árpádok és a magyar szent-kultusz kialakulása*. Budapest 1989, 65.

¹⁹ Tóth Sarolta szerint a 11. századi „ösgesztát” már felhasználta a nagyobb István-legenda, melynek forrása részben a szájhagyomány is lehetett. Az ösgesztát később ez alapján egészítette ki a krónika Kálmán-kori interpolátora és írta meg Hartvik Szent Imre-jellemrajzát. Ezt követte a Szent Imre-legenda, amely a már ismert hartviki részek átvételén túl a cölibátus és az önmegtartóztatás gregoriánus szellemiségű apoteózisa (TÓTH, *Imre-legendák* [1962] 43.)

²⁰ Reuni Kódex, 12. sz. vége –13. sz. eleje: Reun, Stiftsbibliothek, cod. 69, 38^r–41^r; BARTONIEK Emma bevezetője a Szent Imre-legenda kiadásához in: SRH II. 445; TÓTH, *Imre-legendák* (1962) 3; ZALÁN Menyhért: Árpád-kori magyar vonatkozású kéziratok az osztrák kolostorok kézírattáiraiban. *Pannonhalmi Szemle* 1 (1926) 60-62.

²¹ TÖRÖK, *Szent Imre* (1994) 207.

forrásának és a hazai gregoriánus mozgalom és eszmeiség legfőbb megnyilvánulásának.²²

A vizsgált historiográfiai anyag legrégebb, és egyik legértékesebb rétege a német történetíráshoz köthető. Ennek túlnyomó része latinul íródott, német nyelvű elbeszélő forrással mindössze egyetlen két esetben találkozunk: *Mügelni Henrik* (*Heinrich von Mügeln*, 1300 k. – 1369 után), a szász mesterdalnok, történetíró és fordító középfelnémet nyelvű magyar történeti krónikája, a prózai *Chronicon*, ami végső soron nem más, mint a Budai krónikacsalád egy kéziratának és a Hartvik-legendának az átdolgozása és német nyelvre való átültetése.²³ Beszámol Szent István, Gizella királyné és Szent Imre herceg Óbudán tett látogatásáról, a herceg kegyes adományáról és haláláról. Mintájául egy, a Budai Krónika családjához tartozó kézirat és a Hartvik-legenda szolgált.²⁴ Ugyanezeket a történeteket beszéli el Mügelni a latin nyelvű rímes krónikájában is.²⁵ Mügelni Henrik egy sajátos színfoltot képvisel nem csupán a német, de az egész középkori európai történetírói hagyományban, ugyanis ő a magyar krónikai hagyomány, nem pedig a legenda Szent Imre-képét használja fel és ülteti át német nyelvre. A másik német nyelvű elbeszélő forrás, amit meg kell említenünk, az *Johann Statwech* 1440-es években keletkezett krónikája, mely Ádámtól 1441-ig tárgyalja a világtörténelmi eseményeket.²⁶ Szent Imréről két helyen találunk bejegyzést: először az 1008-1010 közötti eseményeknél, amikor II. (Szent) Henrik – a krónikás elbeszélése szerint – keresztény hitre térítette Szent István királyt (és feleségül adta a magyar uralkodóhoz testvérét, Gizellát).²⁷ Ebből a házasságból szüle-

²² MIKLÓS, *Monachismus* (2002) uo.

²³ *Chronicon Henrici de Mügeln germanice conscriptum*, ed. Eugenius TRAVNIK. In: SRH II. 87-223; STACKMANN, Karl: Heinrich von Mügeln. In: *VL* 3 (1981) 815-827; SZOVÁK Kornél: Mügelni Henrik. In: *KMTL* 470; MACARTNEY, *Medieval Hungarian Historians* (1953) 144-146.

²⁴ Ld. a táblázatot a tanulmány végén.

²⁵ *Chronicon rhythmicum Henrici de Mügeln*, in: SRH II. (ed. Alexander DOMANOVSKY) 257-258.

²⁶ HONEMANN, Volker: Johann Statwech. In: *VL* 9 (1995) 238-240.

²⁷ Ez a történetírói toposz a *Vita Henrici II imperatoris et miracula*, II. Henrik szentté avatásának alkalmából készült életrajz nyomán terjedt el az egész középkori német történetírásban: „*Boemiam vicit ac subiugavit, Burgundiam in dedicionem recepit, Pannoniam quoque fidei catholicae et Romano imperio adunavit. Victor autem aliarum nationum apostolus fit Ungarorum. Cum enim omnes adhuc infideles essent, Henricus imperator ad fidei catholicae confessionem illos adtraxit. Quod ut facilius fieret, sororem suam Giselam Stephano regi eorum matrimonio copulavit...Stephano itaque rege baptizato, universa Pannonia verbum vitae suscepit et mira rerum novitate per reges apostolos sanctae catholicae aeclesiae incorporata est...*” (Georg Heinrich

tett Szent Imre herceg.²⁸ Az 1026 és 1030 közötti évekhez Szent Imre életét mutatja be Statwech, ezt azonban már a Szent Imre-legendából megismert Imre-kép alapján teszi, hiszen a legfontosabb mondanivalója neki is a herceg szüzi házassága és a halála után történt csodás események.²⁹

A Szent Imre herceg életéről beszámoló források közül csupán kettő van, amelyek valóban hitelesnek és életrajzinak tekinthetőek: az egyik a szászországi Hildesheim kolostorának évkönyve, az *Annales Hildesheimenses* 1031-hez írt bejegyzése: „*Továbbá István király fia, Imre, az oroszok hercege, akit egy vadászaton vadkan hasított fel, siratni való módon szerencsétlenül meghalt.*”³⁰ Ez a rövid, szinte távirati stílusú bejegyzés számos vitára és találgatásra teremtett lehetőséget a tudományos Szent Imre-kutatás elmúlt kétszáz éve során: elég például *Pray Györgyre* utalnunk, aki azon az alapon utasította el – néhány egyéb megjegyzése mellett – a Hildesheimi Évkönyv eme híradását, mert a vadászszenvedély összeegyeztethetetlen Szent Imre már szinte éteri, világtól elforduló szüzi alakjával, és mert az más forrásban nem fordul elő,³¹ de gondolhatunk

---

PERTZ, MGH SS IV) Hannover 1841, S. 810, c. 29-30); a II. Henrik apostoli szerepét kiemelő történetírói hagyományt ismerteti GERICS József: Politikai viták hatása a magyar nép kereszténységre térítésének korai hagyományára. In: GERICS József (szerk.): *Egyház, állam és gondolkodás Magyarországon a középkorban* (Magyar Egyháztörténeti Munkaközösség-könyvek 9.). Budapest 1995, 72-75.

²⁸ GOMBOS CFH II. 1349 (n. 3215); LEIBNITZ SSB III. p. 268: „*He bekarde Könnig Steffen van Ungerem und gaf ome syne süster, van der he teilde sünte Henrik*”

²⁹ GOMBOS CFH II. uo.: „*In dussem tyden vvas sünte Hinrick Könnig, Stephens sone van Ungern, und levede mit syner brutt in kusheit und in groten dogeden. Darumme Gott vele vvunderteken by ome dede*”

³⁰ *Annales Hildesheimenses*, a. 1031 (ed. Georg WAITZ, MGH SS rer. Germ. VIII. Hannover 1878): „*Et Heinricus, Stephani regis filius, dux Ruizorum, in venatione ab apro discissus, periit flebiliter mortuus*”

³¹ *Dissertationes historico-criticae de sanctis Salomone rege et Emerico duce Hungariae*, Posonii 1774, 57; hasonló érveléssel, valamint a balesetnek a magyar nemzeti hagyományban mutatkozó hiánya miatt utasítja el az *Annales Hildesheimenses* tudósítását VARGHA Damján (*Szent Imre herceg legendája*, in: uő.: *Szent Imre-émlékkönyv születésének kilencszázados jubileumára*, Budapest, 1907, 147. oldal, 1. jegyzet); az évkönyv tudósítását kortársnak és elfogulatlannak, ennél fogva hitelesebbnek tartja KARÁCSONYI János, aki szerint Szent István kemény, férfias életre szoktató nevelése ellentétes Szent Gellért kontemplatív életvitelével, így a vadászat ténye sem utasítható el (*Szent Imre része hazánk kormányzásában*, in: VARGHA Damján: *Szent Imre-émlékkönyv születésének kilencszázados jubileumára*, Budapest, 1907, 152); Dümmerth Dezső nem tekinti összeegyeztethetlennak a nemi önmegtartóztató és a harcos életvitelt (DÜMMERTH, Magyar szent-kultusz [1989] 66)

ezen kívül még a Thonuzoba-monda és a vadkan összekapcsolására,³² illetve az „oroszk hercege” (*dux Ruizorum*) cím körüli vitákra.³³ Bármilyen is legyen az egyes részletkérdésekkel, az vitán felül áll, hogy az *Annales Hildesheimenses* bejegyzései az 1000. évtől hitelesek, különösen II. Konrád korától kezdve rendelkeznek jelentős forrásértékkel, 1022 után pedig egy és ugyanazon szerző munkája.³⁴ 1041-ig pontos, 1101-ig azonban nagy kihagyás van az évkönyvben, melyet a mainzi Szent Albán-kolostor évkönyvéből pótolnak.³⁵ Imre herceg halálát ugyan csak 1031-re helyezi Szent István Nagy legendája, valamint a Hartvik-féle legenda, és az *Annales Posonienses* is.³⁶ – Meglepő az a tény, hogy a magyar történelmi hagyomány nem tud semmit a herceg halálának körülményeiről, így e

³² SZEGFÜ László: A Thonuzoba-monda. In: *A Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei*. Szeged, 1974, 275-285; Uő.: Megjegyzések Thonuzoba históriájához. *Századok* 116 (1982) 1065-1077; Uő.: Szent István családja. In: *Az államalapító*. (Szerk. KRISTÓ Gyula) Budapest, 1988, 39-41. Szegfű érveit rendkívüli filológiai felkészültséggel támadta BOLLÓK János: A Thonuzoba-legenda történelmi hitele. *Századok* 113 (1979) 97-107 és Még egyszer Thonuzobáról. *Századok* 116 (1982) 1078-1090. című munkáiban.

³³ PAULER Gyula egész egyszerűen félreértésnek tartja a *dux Ruizorum* címet (*A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt I.* Budapest, 1893. 530. oldal, 152. jegyzet); GYÖRFFY György az orosz-varég nemzetiségű harcosokból álló testőrség parancsnoki (*dux exercitus regis*) címet azonosította a *dux Ruizorum*-mal (A magyar nemzetségtől a vármegyéig, a törzstől az orszáig. In: GYÖRFFY György: *Tanulmányok a magyar állam eredetéről*. Budapest, 1959. 86-92.); markánsan ellentétes véleményen van ezzel KRISTÓ Gyula, szerinte ugyanis az orosz népnév foglalkozásnévi jelentése csak a 16. századra alakult ki, az orosz etnikumú ajtónállók intézménye csak a 13. század első felében alakult ki, ráadásul a feszültté vált magyar-német viszony miatt a nyugati országrészben határvédelem céljából egy tömbben telepítettek le – és a vármegyei szervezetből kiemeltek – keleti szláv eredetű népcsoportokat (*marchia Ruthenorum*), amelynek a vezetője volt Szent Imre herceg (Oroszk az Árpád-kori Magyarországon. In: KRISTÓ Gyula: *Tanulmányok az Árpád-korról*. Budapest, 1983. 199, 202-206; FONT Márta: *Árpád-házi királyok és Rurikida fejedelmek* [Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 21.]. Szeged, 2005. 93, 128.)

³⁴ MANITIUS, Max : *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters, 2. Teil. Von der Mitte des zehnten Jahrhunderts bis zum Ausbruch des Kampfes zwischen Kirche und Staat (Handbuch der Altertumswissenschaft 9.2.2.)*. München, 1923. 284; BRESSLAU, Harry: Beiträge zur Kritik deutscher Geschichtsquellen des 11. Jahrhunderts (Mit Handschriften-Tafeln II-V zu pag. 566). In: *NA* 2 (1877) 539-596; Wilhelm WATTENBACH: *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter bis zur Mitte des dreizehnten Jahrhunderts*. Berlin, 1858. 178-179, 229-230.

³⁵ WATTENBACH, *Geschichtsquellen* (1858) 230.

³⁶ SRH I 125; SRH II 391, 428; TÖRÖK, *Szent Imre* (1994) 199.

tekintetben abszolút a hildesheimi hagyományra vagyunk utalva. Szent István nagyobb legendája a következőket írja: „Az ilyen és ehhez hasonló ismeretekben oktatott kiváló ifjú engedelmeskedve az örök végzésnek, amelynek mindenképp alávetettek, az Úr megtestesülésének 1031. évében ezt a múltó életet az örökre cserélte fel, csatlakozván a mennybéli társaságához”³⁷ (Kurcz Ágnes fordítása). Szinte szóról szóra idézi ezt a legendahelyet Hartvik győri püspök, Szent István nagyobb és kisebb legendáinak kompilátora a következőkben: „Az ilyen és ehhez hasonló ismeretekben oktatott kiváló ifjú engedelmeskedve az örök végzés intésének, amelynek mindenképp alávetettek, az Úr megtestesülésének 1031. évében ezt a múltó életet az örökre cserélte fel, csatlakozván a mennybéli társaságához. Lelkét angyalok vitték az ég palotájába; ez még halála órájában egy szent életű görög püspöknek feltáratott”³⁸ (Kurcz Ágnes fordítása). A Szent Imre-legenda, bár részletesebb, mint a két István-legenda, a hangsúly nála a már Hartviknál is olvasható, a herceg lelkéért vívott mennybéli harcon van: „De mihelyt Szent Imre teste elenyészett még ifjúkorában, és megkapta örökségét az élők országában, jegyese bizonyította szüzi életét, és az a bizalmas szolgája sem titkolta tovább, amiket gyakran látott, vagy hallott...a caesareai egyház egy istenfélő kanonokja, akit a görögök császárához küldtek, elbeszélte, hogy ő azt olvasta Szent Euszebiosz élettörténetében, hogy ugyanabban az órában, amelyikben Szent Imre meghalt, Szent Euszebiosz, a palesztinai Caesarea érseke, amikor a papsággal és a néppel együtt körmenetben vonult, angyalok kellemes hangját hallotta a magasban. Szívét egészen kitérve Pannónia első királyának, Szent István fiának, Szent Imrének a lelkét látta felfelé vitetni. De ott volt az ördögök sokasága is, mintha valamit még felfedezhetnének benne, hogy ennek a nagy hitvallónak még valami akadályt állíthassanak. És amikor Szent Euszebiosz ezen a látomáson elcsodálkozott, ugyanebben az órában hallotta felülről, hogy Szent Imre lelke ujjongással vitetett a mennybe”³⁹ (Csóka J. Gáspár fordítása).

³⁷ SRH II. 391: „(c. 15) *Talibus et his similibus disciplinis institutis iuvenis preclarus dispositioni eterne, cui cuncta subiacent, obediendo, millesimo XXXI° dominice incarnationis anno vitam hanc exitialem commutavit sempiternam, supernorum civium adiunctus contubernio.*”

³⁸ SRH II. 428: „(c. 19) *Talibus et his similibus disciplinis institutus iuvenis preclarus ad victum dispositionis eterne, cui cuncta subiacent, obediendo, millesimo XXX° I^o, dominice incarnationis anno vitam hanc exitialem commutavit sempiterna, supernorum civium adiunctus contubernio. Cuius animam ipsa transitus sui hora cuidam episcopo Grecorum sancte conversationis viro revelatum est deferri per angelos ad celi palatia.*”

³⁹ SRH II. 456: „(c. 5) *Verum ubi corpore dissoluto in etate adhuc iuvenili data est ei hereditas in terra viventium, sponsa sua ei testimonium virginalis vite perhibuit, familiarisque ille minister, que viderat frequenter aut audierat ultra non*

Ez a motívum egyébként fontos korjelző lehet a legenda keletkezési idejének megállapításához: Tóth Sarolta véleménye szerint a Szent Imre-legenda szerzője felhasználta Hartvik művét, és nem fordítva, ahogy azt Madzsar Imre állította, az Imre-legendának a herceg haláláról szóló fejezete ugyanis jóval részletesebb, mint a Hartvik-féle legendának.⁴⁰ A 14. századi krónikakompozíció, a *Képes Krónika* két helyen is említést tesz Imre herceg haláláról: „(63.) *István király ugyan több fiút is nemzett. De a többi között volt egy Imre nevű fia, akit az Isten szeretett, az emberek tiszteltek, s akinek áldott az emlékezete. Ezt pedig az isteni akarat kifürkészhetetlen döntése 'elragadta' az evilágból, 'hogy a gonoszság ne rontsa meg az értelmét, és az álnokság ne csapja be a lelkét', ahogyan a korai halálról írva van a Bölcsesség könyvében...*(69.) *Amikor tehát a legszentebb atya a vezetés gondját és az ország irányításának a terhét legszentebb fiára igyekezett átruházni, megelőzte ebben Boldog Imre herceg halála. Siratta őt Szent István király és az egész Magyarország vigasztalhatatlanul, igen 'nagy jajveszékkel'*”⁴¹ (Bollók János fordítása). Thuróczy János, „A magyarok krónikája” szerzője ugyancsak a *Képes krónika* hagyományára támaszkodik elbeszélésében: „*Amikor tehát a szentséges atya szentséges fiára szándékozott bízni a kormányzat gondját és az ország irányításának terhét, Boldog Imre herceg megelőzte őt a halálban*”⁴² (Horváth János fordítása). Antonio Bonfini, Má-

---

abscondit...quidam religiosus canonicus Cesariensis ecclesie ad Grecorum imperatorem missus narravit, se ing estis Sancti Eusebii legisse, quia eadem hora, qua beatus Henricus dissolutus est, Sanctus Eusebius Cesaree Palestine metropolitanus, cum in processione una cum clero et populo incederet, sonum angelice dulcedinis audivit in excelso apertisque oculis cordis, animam beati Henrici, filii Sancti Stephani primi Pannonie sursum transferri prospexit. Aderat autem et demonum multitudo, tamquam si quid in illo deprehenderet, unde offendiculum tanto confessori intenderet. Cumque Sanctus Eusebius in hac visione obstupesceret, desursum audivit eadem hora hanc ipsam animam beati Henrici in iubilo ad supernam sedem transferri.”

⁴⁰ TÓTH, *Imre-legendák* (1962) 32.

⁴¹ SRH I. 312, 319: „(c. 63) *At rex Stephanus plures quidem genuit filios, sed inter alios habuit unum filium nomine Emericum Deo amabilem et hominibus honorabilem, cuius memoria in benedictione est. Hic autem per inscrutabile divini consilii iudicium 'raptus est', de medio, 'ne malicia mutaret intellectum eius et ne fictio deciperet animum eius', quemadmodum de inmatura morte scribitur in libro Sapientie...*(c. 69) *Cum itaque sanctissimus pater sanctissimo filio curam administrationis et gubernandi regni sollicitudinem intenderet committere, beatus dux Emericus prepropera/propria morte preventus est”*

⁴² Johannes de THURO CZ, *Chronica Hungarorum*. I. Textus (ed. Elisabeth GALÁNTAI – Julius KRISTÓ), 77.: „[c. 60.] *Cum itaque sanctissimus pater sanctissimo filio curam*

tyás király humanista történetírója a Szent Imre-legendára támaszkodott a trónörökös portréjának megrajzolására. A következőket tudjuk meg tőle: „(II.1.200-205.) *De nem élte le az ifjúságát feleségével együtt, mert az erények csúcsára eljutva gyorsan kiragadtatott ez életből, hiszen méltóbb volt a mennybeli, mint a nyomorúságos halandó sorsra*”⁴³ (Kulcsár Péter fordítása).

Az *Annales Altahenses maiores*, a *Nagyobb (Nieder)Altaichi Évkönyvek* Szent Imre herceg életének egy másik fontos történeti forrása. Ennek a tudósítása még a Hildesheimi Évkönyvnél is szegényesebb: „*Nem sok idővel később Istvánnak, a magyarok királyának meghalt a fia, akit Henriknek mondtak, és meg volt keresztelve.*”⁴⁴ A Hildesheimi Évkönyvvel ellentétben ez a forrás a herceg halálát 1033-ra helyezte. Török József szerint ez az információ nem gyengíti az *Annales Hildesheimenses* forrásértékét, mivel a későbbi zágrábi, váradi, dubnici krónikák, bár nem írnak évszámot, abban mind egyet értenek, hogy Szent Imre herceg még apja életében halt meg.⁴⁵ Az *Annales Altahenses* második, 1033-1075 közötti része eredeti, ugyancsak egy szerző készítette valamikor 1075 körül; minden bizonnyal ez lehet a magyarázata a Hildesheimi Évkönyv évszámától való eltérésnek is.⁴⁶

Mindössze ennyi tekinthető történetinek a Szent Imre herceg életével foglalkozó középkori német történeti munkák közül. A többi forrás a Szent Imre-

administrationis et gubernandi regni sollicitudinem intenderet committere, beatus dux Emericus propria morte preventus est.”

⁴³ Antonius de BONFINI, *Rerum Ungaricarum decades* (ed. I. FÖGEL et B. IVÁNYI et L. JUHÁSZ). Tom. II. Decas II. Lipsiae 1936, 17: „(c. 201) *Cum uxore iuventutem non exegit, quandoquidem virtutem comulum adeptus ex hac continuo vita ereptus et celesti potius quam hac misera mortalium condicione dignus est habitus*”

⁴⁴ *Annales Altahenses maiores*, a. 1033: „...*Filius autem Stephani regis Ungrorum post non multum temporis obiit, qui dictus fuerat Heinricus et est canonizatus*” (ed. Edmund L. B. von OEFELE, MGH SS rer. Germ. IV) Hannover, 1891. 19.

⁴⁵ TÖRÖK, *Szent Imre* (1994) uo.; VARGHA Damján: *Szent Imre problémák*. Budapest, 1931. 14. Az egyes krónikahelyek közti párhuzamhoz íme egy példa:

Chronicon Zagrabense
(SRH I 207, c. 3)

„...*rex Stephanus...habuitque filium Sanctum Emericum, qui eo vivente transivit de hoc mundo, virgo existens, plenus sanctitate*”

Chronicon Pisoniense
(SRH II 37, c. 48)

„*Cum Beatus Stephanus post mortem Sancti Emerici nimium se vidisset infirmari...*”

⁴⁶ MANITIUS, *Geschichte der lateinischen Literatur* (1923) 395; WATTENBACH, *Geschichtsquellen* (1858) 227-228.

legendából, kisebb részt a 14. századi krónikakompozícióból veszi értesülését, ezek hibáival és tendenciózus beállításával együtt, így sajnos nem igazán alkalmasak egy hiteles Szent Imre-kép megrajzolására.⁴⁷ A középkor német történetíróinak legfőbb mondanivalója Szent Imrével kapcsolatban a fiatalkori halála, a feleségével folytatott szűzies házaselete,⁴⁸ valamint a halála utáni csodák.⁴⁹ Itt a forrás minden esetben a *Legenda sancti Emerici*, amelynek központi témája a *continentia*, a nemi önmegtartóztatás erényének hősi fokon való gyakorlása.⁵⁰ A legendaíró mindenestre az általa legfontosabbnak tartott erényt kívánta az első magyar trónörökös életrajzán keresztül propagálni, saját eszményképét látta és

⁴⁷ BOLLÓK, *Szent Imre alakja* (1986) 64.

⁴⁸ Flores temporum (1292): „*Iohannes XX papa. Tunc Heinricus, filius Stephani regis Ungarie, cum sponsa virgine virgo mansit, ambo miraculis fulgentes gloriosi*” (ed. Oswald HOLDER-EGGER, MGH SS XXIV. Hannover, 1879, 245); Hermann Körner, *Chronica novella* (1435): „*De Iohanne XX papa. Huius tempore Heimericus, s. Stephani I regis Ungarorum filius et virgo, cum sponsa sua obiit, miraculis multis coruscans, secundum Vincentium*” (GOMBOS CFH II. 1155 [n. 2777]; ECCARDUS, Johannes Georgius: *Corpus historicum medii aevi*. Lipsiae, 1723. II. 568.)

⁴⁹ Anonymi Leobensis Chronicon (1343): „*Ex eadem Gysla s. Stephanus genuit Hamricum regem sui successorem. Hic Hamricus postea tempore papae Iohannis XX, cum vixisset cum sua sponsa caste, et ambo virgines usque ad mortem suam permanentes, tam ipse quam ipsa obiit miraculis coruscando, sicut et pater suus s. Stephanus*” (Iohannis abbatis Victoriensis, Liber certrarum Historiarum. Ed. Fedor SCHNEIDER. Tom. I. MGH SS rer. Germ. XXXVI/1. Hannover 1909, 112); Auctarium Ekkehardi Altahense a. 1033: „*Heinricus filius Stephani regis Ungarie obiit, qui tantis miraculis claruit, quod in sanctorum katalogo est ascriptus*” (ed. Philipp JAFFÉ, MGH SS XVII. Hannover, 1861. 363); Annales Osterhoviense a. 1032: „*Hainricus filius Stephani regis Ungarie obiit, qui tantis miraculis claruit, quod in sanctorum cathalogo est inscriptus*” (ed. Wilhem WATTENBACH, MGH SS XVII. 539); Leibitzi Márton, Senatorium (Dialogus historicus, 1460): „*Senex...Item habes filius eius, sanctum Emericum, qui cum conthorali sua inspiratione divina in virginitate, exemplo avunculi sui sancti Henrici imperatoris, permansit*” (GOMBOS CFH II. 1572 [n. 3629]; PEZ SSA II. 667); Thomas Ebendorfer, *Chronica pontificum Romanorum* (1464): „*Alii dicunt Johannem XV dictum Sicco natione Romanum, de regione Bueretica, quidam ponunt XIX ex patre Gregorio, cuius tempore Emericus, Stephani primi regis Hunorum filius, cum sponsa sua obiit miraculis coruscando*” (ed. Harald ZIMMERMANN, MGH SS rer. Germ. N. S. XVIII/1. 322); Werner Rolewinck, *Fasciculus temporum* (1502): „*Anno mundi 6203, anno Christi 1004...Henricus, rex (!) Ungariae, virgo cum sponsa sua obiit, miraculis coruscando. Fuitque filius sancti Stephani regis* (GOMBOS CFH III. 2657 [n. 5159]; PISTORIUS-STRUVE, SSG II. 538).

⁵⁰ BOLLÓK, *Szent Imre alakja* (1986) 61; BOLLÓK, *Szent Imre-legenda* (1996) 346; TÓTH, *Imre-legendák* (1962) 32; KRISTÓ Gyula: Az Árpád-dinasztia szentjei és legendáik. In: KRISTÓ Gyula (szerk.): *Tanulmányok az Árpád-korról*. Budapest, 1983. 365.

örökítette meg Szent Imrében; a szüzi élet példaképpül állítása pedig már önmagában is korjellemző, bizonyíthatja, hogy a legenda mindenképpen a gregoriánus mozgalom győzelme után keletkezhetett.⁵¹ Ez az eszménykép és ez a koncepció ragadta meg leginkább a középkor német nyelvű történetíróit a saját Imre-képük megalkotásában is. Az olyan kifejezések, mint az *obiit miraculis corruscando*, vagy *miraculis claruit* gyakori ismétlődése a külföldi forrásokban szintén arra engednek következtetni, hogy a legenda, és nem a krónika (vagy az Intelmek) Szent Imre-képe volt az elterjedt.⁵² Szent Imre házastársát, vagy menyasszonyát nem nevezik nevén a források, de még csak a nemzetiségi hovatarozását sem adják meg. A hazai és a külföldi forrásokban egyaránt előforduló *sponsa* szó egyszerre jelenthet menyasszonyt és feleséget is.⁵³ Johann Stadtwege a német *brutt* szóval mindenesetre a jegyesség mellett teszi le a voksát.⁵⁴

Nem kerülünk közelebb Szent Imre hiteles megismeréséhez a nyugat-európai történetírás alkotásaival sem. Érdemes kiemelni a franciaországi Trois-Fontaines (Châlons-sur-Marne-i püspökség) cisztercita apátság egyik szerzetesének, *Alberich*nak (Albericus, Aubry, †1251. január 25. után) a tollából származó világkrónikát (*Chronica*), mely a világ teremtésétől 1241-ig ismerteti a világtörténelmet.⁵⁵ A számos, általa felhasznált elbeszélő forrás – mint például Gembloux-i Sigebert, St. Victor-i Hugó, Freisingi Ottó, vagy Landulfus Sagax – között egy elveszett reimsi évkönyv, két, azóta már szintén csak Alberichtől ismert flandriai forrás és minden bizonnyal egy magyar történeti feljegyzés van. Hóman Bálint elmélete szerint az „ösgesztá”, a középkori magyar krónikás hagyomány 11. századi eredetű forrása mintául szolgálhatott Alberich Szent Imrére vonatkozó krónikafejezetének.⁵⁶ Alberich krónikája sem mond többet

⁵¹ MADZSAR, *Szent Imre-legenda* (1931) 45, 58; KLANICZAY, *Uralkodók szentsége* (2000) 309

⁵² BOLLÓK, *Szent Imre-legenda* (1996) 353

⁵³ BOLLÓK, *Szent Imre-legenda* (1996) 352

⁵⁴ Lásd 23. jegyzet.

⁵⁵ *Chronica Alberti monachi Trium Fontium a monacho novi monasterii Hoiensis interpolata*. In: MGH SS XXIII. 674-950 (ed. Paul SCHEFFER-BOICHORST); LIPPERT, Woldemar: Zu Guido von Bazoches und Alberich von Troisfontaines. In: *NA* 17 (1892) 408-417; PRELOG, Jan: Alberich von Troisfontaines. In: *LMA* 1 (1980) 282.

⁵⁶ Hóman Bálint: *A szent László-kori Gesta Ungarorum és XII-XIII. századi leszármazói*. Budapest, 1925. 6; MACARTNEY, Carlyle Aylmer: *Studies on the early Hungarian historical sources III*. Budapest, 1940. 3 (C. A. Macartney Alberich mellett még Deogilo-i Odót, Viterbói Gottfriedot, Spalatói Tamást, a Magyar-lengyel Krónika szerzőjét és a Krakkói Névtelent is azon történetírók közé sorolja, akik beépíthették műveikbe a magyar ösgesztát); *Chronica Alberti monachi Trium Fontium*, in: MGH SS XXIII. 786: *Ungaris regnavit Petrus annis 12. Sanctus rex de Ungaria Stephanus primus*

Szent Imréről, mint amit a magyar krónikás hagyomány tud róla: Magyarország első keresztény királya Szent István volt, az ő – akár az egyik, akár csupán az egyetlen – fia Imre, aki még apja életében meghalt.⁵⁷ Alberich és az Altaichi Évkönyvek lehettek a forrásai többek között az Auctarium Ekkehardinak és a Chronicon Osterhoviense-nek is.⁵⁸ – Egy névtelen 12. századi genti krónikás munkája, a *Chronicon s. Bavonis Gandensis* Szent Imre szüzességét és csodatételeit tekinti a legfontosabbnak a herceg életéből. Azok az itáliai források, amelyeket vizsgálatunkba bevontunk, mindegyike a 14. században keletkezett, forrásértékük minimális, Szent Imre hercegről saját mondanivalóval nem rendelkeznek. *Ferrarai Ricobaldo* (†1318 után) a *Compilatio chronologica*-ban és a *Historia pontificum Romanorum*-ban ugyanazt mondja el, vagyis Szent Imre herceg, Szent István magyar király fiának életét, aki a szintén szüzi életet folytató feleségével együtt halt meg és a haláluk után csodák fűződtek a nevükhöz.⁵⁹ Szinte szóról szóra ugyanez áll a jeles Domonkos-rendi történetíró és teológus, *Luccai Ptolomaeus*nak (Bartolomeo di Lucca, *1236 körül – †1327) az egyháztörténetet 1312-ig elbeszélő nagyszabású munkájában is.⁶⁰ A krónikában említett *Martinus* nagy valószínűséggel azonos lehet az ugyancsak a Domonkos-rend kötelékébe tartozó *Troppai Mártommal*, akit a középkor legtöbbet idézett króni-

---

christianus Ieche filius et a primo duce Almo septimo, filium habuit unicum virum sanctum nomine Hemericum, qui vivente patre decessit.

⁵⁷ TÓTH, *Imre-legendák* (1962) 42-43.

⁵⁸ TÓTH, *Imre-legendák* (1962) 43.

⁵⁹ *Compilatio chronologica*, in: MURATORI SSRI IX. 241: *De Conrado augusto. His temporibus Almarichus filius Stephani regis Hungariae virgo (relicta) sponsa sua obiit, qui miraculis coruscavit*; *Historia pontificum Romanorum*, in: MURATORI SSRI IX. 179: A. 1023. *Iohannes XX papa sedit ann. IX, imperante Conrado I. Huius tempore Almericus filius sancti Stephani primi regis Ungarorum virgo cum sponsa sua obiit miraculis coruscando*; Ricobaldohoz lásd: PRELOG, Jan: Ricobaldo von Ferrara. In: *LMA* 7 (1995) 835-836; ZABBIA, Marino: Notariato e memoria storica. In: *Bollettino dell'Istituto storico italiano per il medio evo e Archivio Muratoriano* 97 (1991) 75-122; ZANELLA, Gabriele: *Ricobaldo e dintorni. Studi di storiografia medievale ferrarese Ferrara*. Bovolenta, 1980; Uő.: *Ferrara*. In: *Repertorio della cronachistica emiliano-romagnola (secc. IX-XV)*. A cura di Bruno ANDREOLLI. Roma, 1991. (Nuovi studi storici 11) 159-205, különösen 163-182.

⁶⁰ Ptolemaeus Lucensis, *Historia ecclesiastica a Christo nato usque ad a. 1312*. In: MURATORI SSRI XI. 1055: XVIII. 18. *Huius autem papae Iohannis [XIX. János pápa 1024-1032] tempore, ut scribit Martinus, Emericus sancti Stephani regis Hungarorum filius virgo cum sua sponsa obiit miraculis coruscando*; Ptolomeusról lásd: ROBMANN, Heribert: Bartholomeus von Lucca. In: *LMA* 1 (1980) 1495-1496; SCHMEIDLER, Bernhard: Studien zu Tholomeus von Lucca. In: *NA* 33 (1908) 285-343, 34 (1909) 723-756, 36 (1911) 157-199.

kásai között tartjuk számon: Ptolomaeus azonban – ellentétben Mártonnal – helyesen XIX. János pápát teszi meg Szent Imre és édesapja kortársává.⁶¹ Troppai Mártont követve szintén XX. János pápaságával kapcsolatban beszél Szent Imre életéről a bolognai *Rampona*-krónika is.⁶² A középkori velencei történetírás csúcspontját és összegzését jelenti a város 54. dózséja, *Andrea Dandolo* (1343-1354) historiográfiai tevékenysége. A *Chronicon Venetum*, vagy *Chronica brevis* című 1342-ben írt munkájához felhasználhatta a magyar krónikát, talán az ekkorra már lassan összeálló 14. századi krónikakompozíció egy korai változatát, és ebben Mügelni Henrikhez hasonlóan jár el.⁶³ Nem függetleníti magát azonban a legendai hagyománytól sem, a kettőt szerencsésen ötvözi, és egy rövid szintézisét adja történetírása sajátos Szent Imre-képének.⁶⁴

Lengyelországnak saját Szent Imre-kultusza van, így a középkori történetírása is egy sajátos Szent Imre-képpel rendelkezett. E kultusz központja a Kielce (Świętokrzyskiei Vajdaság) közelében fekvő, a Kopasz-hegyen (Łysiec, Łysa

---

⁶¹ Martinus Polonus, *Chronicon pontificum et imperatorum ab a. 1-1277*. In: MGH SS XXII. 433. (ed. Ludwig WEILAND): *Iohannes XX. Huius tempore Aymericus, sancti Stephani I regis Ungarorum filius, virgo cum sponsa sua obiit miraculis coruschando*; Márton életéhez és munkásságához lásd: VON DEN BRINCKEN, Anna-Dorothee: *Studien zur Überlieferung der Chronik des Martin von Troppau* (Erfahrungen mit einem massenhaft überlieferten historischen Text). In: *DA* 41 (1985) 460–531; Uő.: *Herkunft und Gestalt der Martins-Chroniken*. In: *DA* 37 (1981) 694–735; Uő.: *Martin von Troppau*. In: PATZE, *Geschichtsschreibung* (1987) 155–193; IKAS, Wolfgang-Valentin: *Martinus Polonus' Chronicle of the Popes and Emperors. A Medieval Best-seller and its Neglected Influence on English Medieval Chroniclers*. *English Historical Review* 116 (2001) 327–341. Troppai Márton tekintélyére jellemző, hogy tévedését a külföldi történetírók egy jelentékeny csoportja is magáévá tette és hozzá hasonlóan XX. János pápa pásztokodásának idejére tették Szent Imre herceg életét is (TÓTH, *Imre-legendák* [1962] 43.)

⁶² *Corpus chronicorum Bononiensium I. Cronaca Rampona*. In: Muratori SSRI Muratori, SS. Ital. Nuov. ed. XVII I. 1. Vol. 1. 457: A. 1023. *Iohannes vigesimus sedit annis 9. Huius tempore Almericus, sancti Stefani primi regis Ungarorum filius, virgo cum sponsa sua obiit miraculis coruschando*.

⁶³ TÓTH, *Imre-legendák* (1962) 44.

⁶⁴ *Andrea Dandolo, Chronicon venetum*. In: MURATORI SSRI XII. 233–234: IX. 1⁴⁶. *Rex (Szent István király) quoque devicto Boam Bulgarorum duce atque Sclavorum, de eius thesauris aedificavit atque dotavit ecclesiam sanctae Mariae in Alba, et tandem multis nationibus subiugatis, cogitavit renunciare seculo et filio Almerico aequo literato et sancto committere gubernacula regni, sed iuvenis virgo cum sponsa sua virgine postea miraculis coruscans praeventus est morte. Deinde rex idem obiit, cuius merita per Hungariam multa miracula ostendunt et commendant*.

Góra) épült Benedek-rendi Szentkereszt-apátság (Święty Krzyż).⁶⁵ A helyi hagyomány elbeszélése szerint egy ismeretlen király éppen szarvasra vadászott, mikor is az űzött vad az erdőbe menekült, ahol az agancsa fennakadt a bozótban. A király már éppen felhúzta az íját, amikor az agancsok között egy fénylő keresztet pillantott meg. A szarvas ezután rögtön eltűnt, az uralkodó pedig azon a helyen, ahol állt, a Szent Kereszt tiszteletére egy kolostort emeltetett.⁶⁶ Ez a legenda a helyi szájhagyomány útján maradt fenn, Magyarországon egyáltalán nem ismeretes. A névtelen uralkodó és Szent Imre összekapcsolása még a 15. század előtt meg kellett, hogy történjen, ugyanis ebből az időből származik az ún. szentkereszti évkönyvek csoportja: az *Annales Sanctae Crucis Polonici*⁶⁷ 1410 után keletkezett, a *Rocznik świętokrzyskie*⁶⁸ pedig 1490-ben. Tartalmukat tekintve teljesen megegyeznek egymással: Szent Imre herceg és *I. Mieszko* lengyel fejedelem (960 k. – 992) szarvasvadászatra indulnak a Kopasz-hegyre, majd az éjjel a magyar hercegnek megjelenik egy angyal, a következő nap pedig Imre herceg felmegy a hegyre és a bencés szerzeteseknek adományozza becses ereklyéjét, a Szent Keresztet (egy kereszt alakú bizánci eredetű ereklyetartót, benne az Igaz Kereszt fájának egy darabjával⁶⁹); de ami igazán fontos, hogy ez a hagyomány – amelynek alapja részben a krakkói káptalan évkönyveinek feljegyzése, részben pedig a később tárgyalandó Magyar-lengyel Krónika⁷⁰ – még nem kapcsolja össze Szent Imre látomását és vadászatát, valamint az ereklyeadományozást a kolostor alapításával, hiszen a bencések már a vadászat idején is a Łysa Góra-n⁷¹ éltek. Az évkönyvek beszámolnak Szent Imre herceg és Mieszko

⁶⁵ TÓTH, *Imre-legendák* (1962) 57-58; VESZPRÉMY László: Szent Imre. In: *KMTL* 282; DAVID, Pierre: *La prétendue chronique Hongaro-Polonaise*. (Études Historiques et Littéraires sur la Pologne Médiévale 4.) Paris, 1931. 71.

⁶⁶ DÖMÖTÖR Tekla: Árpádházi Szent Imre herceg és a csodaszarvas monda. *Filológiai Közöny* 4 (1958) 317.

⁶⁷ MGH SS XIX. 678 (ed. Wilhelm ARNDT); Gombos CFH I. 197 (n. 460)

⁶⁸ MPH III. 61; Gombos CFH III. 2062 (n. 4458)

⁶⁹ DÖMÖTÖR, *Csodaszarvas monda* (1958) 319.

⁷⁰ TÓTH, *Imre-legendák* (1962) 58.

⁷¹

lányának házasságáról és ennek a házasságnak a szűzies mivoltáról, kapcsolódva ezzel a legendai Szent Imre kultuszához. A jeles 15. századi lengyel humanista történétíró és diplomata, *Jan Długosz* (*Johannes Longinus, Joannes Długossius*, 1415 – 1480)⁷² két művében is beszámol erről a legendáról: a *Historia Polonicab*an nem Mieszko, hanem *I. (Vitéz / Chrobry) Boleslaw* (992 – 1025) volt Szent Imre herceg vadásztársa a Kopasz-hegyen. A szarvas üldözése során feltűnik, hogy az éjjeli látomásában már látta azt a helyet, és megkérte a lengyel uralkodót – aki Długosz szerint egyébként Imre herceg nagybátyja –, hogy építsen oda egy kolostort. Hogy a szándéka komolyságához kétség se férjen, a magyar trónörökös a mellén lévő ezüst ereklyetartót a leendő kolostornak adomá-

Annales Sanctae Crucis Polonici a. 966

Rocznik świętokrzyskie a. 965

*[Idem Stephanus rex post baptismum et post matrimonium contractum filiastrae sancti Sigismundi castrum suum dotatum post eandem virginem, Calvum montem dictum ad laudem Dei et sancti Benedicti in monasterium fratribus ordinis convertit et dedit cum silvis et villis quae fuerunt, ubi eadem virgo mansit ad matrimonii contractum dicti regis Stephani]. Iste vero Stephanus rex genuit filium dictum Emrich et post decem annos contraxit amicitias cum Meszkone rege Polonie, ita quod Emrichus duxit filiam Meszkonis quasi compulsus vi per patrem et per nobiles terre, qui veniens in Gneznam et Poznaniam mansit cum uxore virgine, virgo mansit usque ad mortem. Tandem eundo de Polonia e converso Ungariam cum Meszkone venerunt in Ciliciam causa venacionis cerworum, qui crastina die instinctu Spiritus sancti et visione angelica veniens personaliter ad Calvum-montem, donavit sanctam crucem, quam in pectore deferebat, ipsam ecclesie et fratribus beati Benedicti.

Iste vero Stephanus rex genuit filium dictum Emrich, et post decem annos contraxit, amicitias cum Meszkone rege Polonie, ita quod Emricus duxit filiam Meszkonis, quasi compulsus per patrem vi, et per nobiles terre. Qui veniens in Gneznam et Poznaniam mansit cum uxore virgine, virgo mansit usque ad mortem. Tandem eundo de Polonia Hungariam e converso cum rege Meszkone venerunt in Kelciam causa venationis cervorum, qui crastino die, instinctu spiritus sancti et visione angelica veniens personaliter ad Calvum montem, donavit sanctam crucem, quam in pectore deferebat, ipsam donavit ecclesie et fratribus sancti Benedicti *[…De qua Stephanus genuit filium dictum Enrich. Anno Domini 1006 Stephanus (rex) Hungarie amicitiam contraxit cum Myeskone (duce Polonie), et Henricus filiam Myeskonis in uxorem duxit, et ad Calvum montem donavit sanctam crucem, quam in pectore gerebat, ecclesie et fratribus sancti Benedicti vel ante Kazymyriam vel in Lysecz].

⁷² Długoszlól részletesen lásd: Brigitte KÜRBIS: Johannes Długosz als Geschichtsschreiber. In: *Geschichtsschreibung und Geschichtsbewusstsein im späten Mittelalter*. Hrsg. von Hans PATZE (Vorträge und Forschungen 31). Sigmaringen 1987, 483-496. (részletes tájékoztató bibliográfiával a lábjegyzetekben)

nyozta.⁷³ A krakkói egyháznak tett adományokról szóló műve, a *Liber Beneficiorum Diocensis Cracoviensis* hasonlóképpen beszél el a történetet azzal a különbséggel, hogy a kolostor eredetileg a Szentháromság nevet viselte, és a Monte Cassino-i monostor leánykolostora volt.⁷⁴ Długosz előadása logikusabb, mint az évkönyvek hagyománya, és ő az, aki egyesíti a különböző motívumokat: a csodaszarvas-mondát, az ereklyeadományozást és a kolostoralapítást; az is nyilvánvaló, hogy Długosz ismerhette a Szent Imre-legendát, nála ugyanis hangsúlyosabb a herceg szüzi házasságának toposza.⁷⁵ Nagyon valószínűnek látszik, hogy a lengyel Szent Imre-legendák ezen típusa a 13. században keletkezett, szoros összefüggésben IV. Béla lányának, *Kingának* (Kunigundának) és V. (*Szemérmes / Wstydlivy*) *Boleslaw* (1233-1279) krakkói és sandomierzi herceg 1239-ben kötött házasságával és a magyar-lengyel kapcsolatok erősödésével. A Magyarországon már ismert Szent István-, Szent Imre- és Szent László-legendák ekkor kerültek Lengyelországba, Szent Imre népszerűségéhez pedig ezen kívül még hozzájárult V. Boleslaw és a magyar királylány tiszta, gyermektelen házassága és nem utolsósorban persze *Kingának* a Szent Imre-kultuszt népszerűsítő propagandája.⁷⁶

A lengyel történetírás Szent Imre-hagyományának sajátos rétegét képezi a *Chronicon Hungaro-Polonicum*, a Magyar-lengyel Krónika.⁷⁷ A mű keletkezési ideje, valamint az ún. hosszabb és rövidebb változatok egymáshoz való viszonya a mai napig sem megnyugtatóan tisztázott. Keletkezési idejét a 11. század vége 14. század eleje közé teszik, a legújabb lengyel kutatások a 12-13. század

⁷³ Joannis Dlugoszi seu Longini Historia Polonica. Francofurti, 1711. 148-149.

⁷⁴ Liber Beneficiorum Diocensis Cracoviensis III. 227-229. (Opera Omnia IX, Cracoviae 1864); DÖMÖTÖR, *Csodaszarvas monda* (1958) 318; a kolostor eredetileg valóban a Szentháromság nevet viselte, a Szent Kereszt név csak a 14. századtól volt ismert, lásd: DAVID, *Chronique Hongaro-Polonaise* (1931) 77.

⁷⁵ TÓTH, *Imre-legendák* (1962) 59-60.

⁷⁶ TÓTH, *Imre-legendák* (1962) 68; HÓMAN Bálint: *Szent István*. Budapest, 1938. 287-288.

⁷⁷ Mérvadó kiadásai: SRH II 299-321 (ed. Iosephus DEÉR); MPH I. 495-515 (ed. Stanisław PILAT, Lwów 1864); KĘTRYŃSKI, Wojciech: O kronice węgiersko polskiej. In: *Rozprawy Wydziału historyczno-filozoficznego Akademii Umiejętności w Krakowie* 39 (1897) 11-19; az általunk is használt eddigi legpontosabb, valamennyi fennmaradt kézirat figyelembevételével készült kiadása: KARÁCSONYI Béla: *Chronica Hungaro-Polonica. Pars I. (Textus cum varietate lectionum). Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica. Tomus XXVI.* Szeged 1969, 9-74; igényes filológiai bevezetéssel és kommentárokkal ellátott lengyel fordítása: GRZESIK, Rychard (ed.): *Żywot św. Stefana króla Węgier czyli Kronika węgiersko-polska.* Warszawa, 2003; magyar fordítása: TÓTH Péter: *A lengyel-magyar vegyes krónika. Publicationes universitatis Miskolciensis. Sectio philosophica.* Tom. IX, fasc. 4. Miskolc, 2004. 223-242.

fordulóját valószínűsítik, így a vegyes krónika a lengyel hagyomány legrégebbi rétegét képezi, mintául szolgálva a későbbi történetírók számára.⁷⁸ Legfontosabb hazai forrása Hartvik püspök Szent István-legendája.⁷⁹ Noha Magyarországon ismeretlen volt, mégis „a magyar történelmi hagyomány fejlődésének nagy jelentőségű” forrásának tekinthető.⁸⁰ Szent Imréről szóló tudósítása gyakorlatilag a Hartviciana kivonata, átveszi a herceg lelkéért folytatott túlvilági küzdelem motívumát a Magyar-lengyel Krónika, azzal a kiegészítéssel, hogy szűzies életet élő felesége szintén követte őt a halálba.⁸¹ A vegyes krónikának ebben a fejezetében Szent Imre szűzi házassége annyira hangsúlyossá válik, hogy joggal vélelmezhetjük: a szerző a Szent Imre-legenda eszmeiségét tartotta szem előtt. Különösen szép a Szent Imréről szóló fejezet befejezése, amelyben a krónikairó a szüzességet dicsóítja és a magyar herceget és a lengyel hercegnőt, akik önmagukat Krisztusnak ajánlva megőrizték ártatlanságukat, tiszta házasságuknak pedig még a halál sem vethet véget.

Összefoglalva láthatjuk, hogy bár a Szent Imre életéről beszámoló középkori történelmi munkák kevésbé alkalmasak a herceg életének megrajzolására, mégis nagyon fontosak a kultusza elterjedésének megismeréséhez. Nem is a hagyományos esemény- és élettörténet, sokkal inkább az eszmetörténet szempontjából van ezeknek a munkáknak jelentősége.

⁷⁸ GRZESIK, Rychard: *Kronika węgiersko-polska. Studium z dziejów polsko-węgierskich kontaktów kulturalnych w średniowieczu*. Poznań, 1999. 216.

⁷⁹ KERSKEN, Norbert: *Geschichtsschreibung im Europa der „nationes”*. *Nationalgeschichtliche Gesamtdarstellungen im Mittelalter*. Köln-Weimar-Wien, 1995. 655; GRZESIK, *Kronika węgiersko-polska* (1999); KARÁCSONYI Béla: *Tanulmányok a magyar-lengyel krónikáról. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica*. Tomus XVI. Szeged, 1964.

⁸⁰ MACARTNEY, *Hungarian historical sources* (1940) 104.

⁸¹ *Chronicon Hungaro-Polonica* (ed. KARÁCSONYI Béla) 53-54: *De quorum morte mesticiam abortam [sic!] genitor propter amorem filij superstitis bone indolis pueri Henrici / hemerici solacio compesculit. Quem quasi iam unicum caro diligens affectu precibus Christo commendans et eius genitrici uirgini Marie perpetue commendauit. Hunc sibi superstitem, hunc regni heredem uotis omnibus desiderauit. Quem dominus Iesus Christus non in terrestri regno disposuit laborando imperare [sic!] / proparere [sic!] sed deposita inanis corruptibilis machina corporis in celesti regno cum angelis triumphare. Mox decidens / incidens in grauem infirmitatem Henricus / hemericus nobilis dux sclauonie VIIJ diebus languit, IX° uero die hora IX^a emisit spiritum, quem sancti angeli in suum consorcium susceperunt / receperunt. Vxor vero eius, que inuiolata, cum ipso permansit, VIJ^o die post ipsum in die dominica migrauit ad dominum. O gloriose uirgines Christi, que uirginitatem suam Christo in tantum dedicauerunt, ut eciam in morte non separarentur!*

A tanulmányban használt rövidítések:

AA SS = *Acta Sanctorum*. Collegit, digessit, notis illustravit Ioannes BOLLANDUS. Editio novissima, curante Ioanne CARNANDET. Tom. I-LXIII. Parisiis – Romae – Bruxellis 1863-1894

AESC = *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations*

DA = Deutsches Archiv für die Erforschung des Mittelalters

GOMBOS CFH = *Catalogus fontium historiae Hungaricae ab aevo ducum et regum ex stirpe Arpad descendentium ab anno Christi DCCC usque ad annum MCCC*. Ed. Albinus Franciscus GOMBOS. Tom. I-III. Budapest 1937-38

KMTL = *Korai magyar történeti lexikon: 9-14. század*. Főszerk.: KRISTÓ Gyula. Szerk.: ENGEL Pál – MAKK Ferenc. Budapest, 1994

LEIBNITZ SSB = Godefridus Gvilielmus Leibnitius: *Scriptores rerum Brunsvicensium*. Tom. I-III. Hannoverae 1707-1711

MGH = *Monumenta Germaniae historica* (SS = *Scriptores in folio*; SS rer Germ. = *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separati editi*). Ed. Georg Heinrich PERTZ et al. Hannover – Lipsiae et al. 1820-

MNY = Magyar Nyelv

MPH = *Monumenta Poloniae historica. Pomniki dziejowe Polski*. Tom. 1-2. Wyd. Aug. BIELOWSKI. Lwów 1864-1872. Tom. 3-6. Wydany nakładem Akademii umiejętności w Krakowie. Lwów 1878-1888. Kraków 1893

MURATORI SSRI = *Rerum Italicarum scriptores*. Ed. Ludovicus Antonius Muratorius. Fol. Tom. I-XXV. Mediolani 1723-1751

NA = Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde

PEZ SSA = *Scriptores rerum Austriacarum veteres ac genuini*. Ed. Hieronymus PEZ. Tom. I-III. Lipsiae – Ratisbonae 1721-1745

PISTORIUS-STRUVE SSG = *Rerum Germanicarum scriptores*. Ed. Ioanne PISTORIO et Burcardo Gotthelfffio STRUVIO. Tom. I-III. Ratisbonae 1726, 1731

SRH = *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum*. Edendo operi praefuit Emericus SZENTPÉTERY. Budapest 1937-1938

VL = *Die deutsche Literatur des Mittelalters: Verfasserlexikon*. Begründet von Wolfgang STAMMLER, fortgeführt von Karl LANGOSCH. Bd. I-XIII. Berlin – New York 1978-2007

Chronicon Henrici de Mügeln c. 19- 20 (SRH II. 150-151)

Darnach kom der heilig sant Stephan gen Ofen mit der kunigin und mit seim sun Emreich...

Der heilig sant Emreich, ir sün, der liesz sein purpurisch gewant machen für die elter, alz man es noch hewt siht, dem hohsten got zu eren... Und kert sich (Szent István) von aller hoffart der werlt und leyt von im die krone der erdischen wirdikeit und gab sich zumal in dinst des hohsten gotes; und hett willen, daz er sein sün Emreich kronen wolt. Wann der heilig sant Emreich waz von dem einflusz der himlischen gnaden gerecht, weyse und messig, starck, demutig und milt. Do sust der heilig vater dem heiligen sun daz reich befelhen wolt, do starb der heilig sant Emreich

Chronici Hungarici composito saeculi XIV. c. 67, 69 (SRH II. 316-317, 319)

Deinde sanctus rex venit in civitatem, que vetus Buda vocatur una cum filio suo Sancto Emerico et regina...

Filius autem ipsorum Beatus Emericus proprias vestes purpureas ante altare deponebat, pro altaribus induendis, sicut patet in ecclesiis regalibus usque modo...

Postquam autem magnificavit Dominus misericordiam suam cum beato rege Stephano vertendo dorsa regum in fugam 'a facie gladii' eius et dominio eius principatus atque potestates subiciendo omnium exterarum nationum circumadiacentium, deliberavit sanctus rex Stephanus et firmiter statuit, ut omnibus pompis mundane glorie calcatis et temporali (sic!) regni dyademate deposito solius Dei servitio semet ipsum manciparet et ab exterioribus curis expeditus contemplativam vitam tranquilla pace / tranquillam pacem perageret, coronam vero regie celsitudinis filio suo, duci Emerico, sanctissimis moribus divinitus instructo se daturum disposuit... Cum itaque sanctissimus pater sanctissimo filio curam administrationis et gubernandi regni

Chronicon Budense, ed. Iosephus Podhradczky, Budaë 1838, 67-68, 70-71

Deinde Sanctus Rex venit in civitatem, que Vetus Buda vocatur una cum filio suo Sancto Emerico et Regina...

Filius autem ipsorum Beatus Emericus purpureas vestes proprias ante Altaria deponebat pro Altaribus induendis, sicut patet, in Ecclesiis Regalibus usque modo...

Postquam autem magnificavit Dominus misericordiam suam cum Beato Stephano, vertendo dorsa Regum in fugam a facie gladii eius, et dominio eius principatus, et potestates subiiciendo omnium exterarum nationum circumadiacentium; deliberavit Sanctus Rex Stephanus et firmiter statuit, ut omnibus pompis mundane glorie calcatis et temporalis regni diademate deposito, solius Dei servitio semet ipsum manciparet, et ab exterioribus curis expeditus, contemplativam vitam, tranquilla pace, perageret; coronam vero regie celsitudinis filio suo, Duci Emerico, sanctissimis moribus divinitus instructo, se daturum disposuit... Cum

<i>sollicitudinem intenderet conmittere, beatus dux Emericus prepropera / propria morte preventus est</i>	<i>itaque Sanctissimus Pater Sanctissimo Filio curam administrationis, et gubernandi regni sollicitudinem intenderet conmittere; Beatus Dux Emericus prepropera morte preventus est</i>
---	---

Gábor Bradács

Heinricus filius Stephani, qui tantis miraculis claruit. Saint Emmerich, Prince of Hungary in Medieval European Historiography.

The following paper deals with the historiographical tradition of the life and worship of Saint Emmerich, the son of Saint Stephen, first king of Hungary. This tradition is almost exclusively based on the *Vita S. Emerici ducis*, the legend of Prince Emmerich, written in the first half of the 12th century. His legend dwells on the continentia, the chastity and the rigorous ascetical life of Saint Emmerich; however, some of his contemporary historical sources, the annals of Hildesheim (Saxony) and (Nieder-)Altaich (Bavaria) can not corroborate the legend. We can distinguish between four categories in the historical sources of Emmerich's life: 1. the sources containing real biographical informations (the *Annales Hildesheimenses* and the *Annales Altahenses maiores*); 2. the tradition of the Hungarian medieval chronicles (its summary and highlight is the so-called "Chronicle-composition of the 14th century" or the "Illustrated Chronicle"); 3. the European historical sources relying on the Hungarian chronicles (Alberich of Trois-Fontaines, Heinrich von Mügeln and Andrea Dandolo); 4. the tradition of the Emmerich-legend (the overwhelming majority of these historical notes). Most of these sources (chronicles and annals) were written in Germany, but Saint Emmerich was known in France, Italy and Belgium as well. The Polish historical sources on Prince Emmerich belong to a different kind of records: they are based on the local popular traditions in the region of the Holy Cross abbey (Święty Krzyż, on the Bald Mountain, outside of Kielce) and some of the Hungarian hagiographical works, like the legend of Saint Emmerich and Saint Stephen (written by bishop Hartvich).